

«Торгівля цінними паперами»

Підручник за редакцією В.І. Грушка

Розділ III. Антимонопольне законодавство на фондовому ринку

В.А. Бортняк к.ю.н., доцент

Ключові слова: конкуренція, недобросовісна конкуренція, захист економічної конкуренції, державна політика щодо захисту конкуренції, Антимонопольний комітет України, норми законодавства, монопольне становище, антиконкурентні дії, зловживання, правопорушення.

Загальні положення законодавства про захист економічної конкуренції на фондовому ринку. Проявом нормативного регулювання захисту економічної конкуренції є комплекс нормативно–правових актів про конкуренцію, який включає два великі блоки:

- 1) законодавство про захист економічної конкуренції;
- 2) інші нормативно–правові та рекомендаційні акти про конкуренцію.

Зміст законодавства про захист економічної конкуренції включає:

1. Законодавство, про захист економічної конкуренції складається з конституційних норм та законодавчих актів, що безпосередньо регулюють конкурентні відносини та є виявом державної політики щодо захисту конкуренції (законодавчі акти про конкуренцію та обмеження монополізму, банківську діяльність, інвестиційну діяльність, зв'язок та інші акти).

2. Законодавство про захист економічної конкуренції містить вищезазначені норми Конституції України і законодавчі акти, а також укази Президента України та постанови (розпорядження) Кабінету Міністрів України (наприклад, про підтримку конкуренції в окремих галузях економіки).

3. Законодавство про захист економічної конкуренції охоплює не лише зазначені види нормативних актів, а й усе цивільне законодавство, оскільки конкуренція забезпечується такими юридичними принципами та категоріями, як рівність, свобода договору, відшкодування збитків та відповідальність.

Таким чином, законодавство про захист економічної конкуренції на фондовому ринку включає:

1. Конституцію України.
2. Закони України.
3. Укази Президента України.
4. Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України.
5. Відомчі акти Антимонопольного комітету України та інших міністерств і відомств.

Конституція України має вищу юридичну силу. Аналіз конституційних положень свідчить про те, що Конституція розглядає підтримку та захист економічної конкуренції як обов'язкову діяльність держави і водночас як гарантію забезпечення права на здійснення підприємницької діяльності, що не заборонена законом.

Наступною сходинкою у вертикальній ієрархії норм законодавства про захист економічної конкуренції є закони України. Центральне місце серед них посідають закони України «Про захист економічної конкуренції» (найважливіші його положення буде розглянуто в наступному параграфі), «Про Антимонопольний комітет України» та «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондовий ринок», «Про Торгово–промислову палату в Україні», «Про транспорт» та ін.

Норми, спрямовані на захист та розвиток економічної конкуренції на фондовому ринку, містяться також у підзаконних актах, зокрема указах Президента України, постановах та розпорядженнях Кабінету Міністрів України.

Підзаконними актами, що визначають механізм та напрями захисту економічної конкуренції на фондовому ринку, також є відомчі акти Антимонопольного комітету України. Перелік їх зокрема, включає: Правила розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання для

загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання, Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання (Положення про узгоджені дії). Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію), Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку.

Сутність та механізм визначення монопольного (домінуючого) становища на ринку. Відповідно до ст. 27 ГК України монопольним визнається домінуюче становище суб'єкта господарювання, яке дає йому можливість самотійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару (робіт, послуг). Монопольним є становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару перевищує розмір, встановлений законом. Згідно з ч. 3 цієї статті монопольне становище може бути визнано також і за наявності інших умов, визначених законом.

Так, згідно з ч. 1 ст. 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: 1) на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; 2) не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин.

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35%, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Монопольним (домінуючим) також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на

ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема, внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, що належать конкурентам.

Монопольним (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови: 1) сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50%; 2) сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70%; і якщо при цьому вони не доведуть, що стосовно них не виконуються умови ч. 4 ст. 12 Закону «Про захист економічної конкуренції».

Відповідно до ст. 13 Закону «Про захист економічної конкуренції» зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається: 1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; 2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причини; 3) обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; 4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; 5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності

альтернативних джерел реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання; 6) суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин; 7) створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання. Для задоволення своїх потреб та отримання надприбутків на ринку суб'єкти господарювання можуть здійснювати колективну антиконкурентну діяльність та створювати монопольні об'єднання, що домінують на ринку. В основному це відбувається шляхом укладення письмових чи усних угод, які регламентують їх ринкову діяльність. Таким чином підприємці можуть домовлятися про регулювання виробництва, умови збуту продукції та найму робочої сили, встановлення цін на певні товари, обмін виробничою та комерційною інформацією та ін. Основною метою укладення таких угод є одержання прибутку шляхом забезпечення власних та суспільних потреб через усунення чи обмеження конкуренції між учасниками угоди, а також через усунення зовнішньої конкуренції. Такі учасники, зберігаючи юридичну, фінансову, виробничу та комерційну самостійність, здійснюють на договірній основі антиконкурентну спільну діяльність що може передбачати:

- обмін патентами та технологіями;
- розширення сфер впливу на споживчому ринку;
- визначення спільної політики розвитку виробництва, реалізації товарів, а також встановлення монопольних цін, метою яких є усунення конкурентів з ринку;
- розподіл ринків збуту, джерел сировини тощо.

Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання заборонені законодавством.

Залежно від структури ринку, виду суб'єктів господарювання, їх місця на ринку виділяють три основні види анти-конкурентних узгоджених дій: горизонтальні; вертикальні; конгломератні.

Горизонтальні антиконкурентні узгоджені дії. Це дії (угоди), що їх здійснюють на одному і тому самому рівні виробництва або розподілу товарів два або більше суб'єктів господарювання, які фактично мають бути конкурентами.

Здійснення таких погоджених дій (укладення угод), які безпосередньо передбачають встановлення монопольних цін, розподіл ринку, усунення з ринку інших суб'єктів господарювання, завдають конкуренції найбільшій і прямої шкоди, бо стосуються її основних елементів, зокрема цін, обсягу виробництва, структури ринку, включаючи частки суб'єктів господарювання на ринку, географічні, товарні, часові межі ринку.

Щоб істотно обмежити конкуренцію, суб'єктам господарювання не обов'язково прямо погоджувати (передбачати у своїх угодах) відповідну антиконкурентну діяльність. Іноді достатньо, щоб домовленості стосувалися фактора, істотного для функціонування ринку. Наприклад, встановлення суб'єктами господарювання нових галузевих стандартів чи створення труднощів в отриманні суб'єктами господарювання ліцензій чи дозволів на здійснення господарської діяльності може істотно підвищити бар'єри входження на ринок або призвести до виходу з ринку суб'єктів господарювання – новачків.

Аналогічні наслідки матимуть місце й у разі домовленості учасників ринку не мати справи з постачальниками суб'єкта і господарювання, який нещодавно увійшов на ринок, – так званий бойкот.

Поряд з цим існують антиконкурентні узгоджені дії, які хоч прямо і не передбачають зміни конкретних умов формування ціни або структури ринку, інших основних елементів конкуренції, але впливають на неосновні її елементи і через них опосередковано – на основні.

До неосновних елементів конкуренції можна віднести рекламу, години роботи магазинів, зовнішнє оформлення товару тощо. Так, домовившись про заборону або істотне обмеження реклами на свої товари, суб'єкти господарювання значно обмежують можливості споживачів до пошуку найоптимальніших умов придбання. Таким чином, посилюється, загальна ринкова влада кожного з продавців, а отже, і їх можливість призначати вищі ціни.

Аналогічні наслідки мають місце у разі домовленості щодо єдиного режиму роботи магазинів. Таким чином, учасники антиконкурентних узгоджених дій позбавляються конкуренції з боку тих підприємств, які могли б працювати в інший час.

Такі угоди, як правило, не усувають конкуренцію повністю, але призводять до її часткового обмеження чи ослаблення з відповідними негативними наслідками для ринку та споживачів.

Горизонтальні антиконкурентні узгоджені дії, крім зазначеного, можуть також передбачати:

- спільний продаж, зокрема експорт товарів;
- спільні закупівлі, зокрема імпорту товарів;
- раціоналізацію, спеціалізацію виробництва;
- обмеження інвестицій, техніко–технологічного розвитку;
- спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів.

Вертикальні антиконкурентні узгоджені дії – дії (угоди), що їх здійснюють два або більше суб'єктів господарювання, і відповідають таким умовам:

а) суб'єкти господарювання – учасники узгоджених дій перебувають у відносинах продавець – покупець або постачальник – споживач;

б) такі узгоджені дії передбачають обмеження підприємницької діяльності хоч би одного з учасників узгоджених дій у його відносинах з третіми особами;

в) зазначені обмеження підприємницької діяльності призводять або можуть призвести до обмеження, спотворення або усунення конкуренції з ринку, порушення прав споживачів.

Загалом вертикальні узгоджені дії (угоди) на конкурентних ринках не лише не обмежують конкуренції на них, але й часто посилюють її.

Зокрема, вибір виробником автомобілів одного дистриб'ютора своїх товарів за умови відсутності монопольного становища виробника дає йому можливість здійснювати інвестиції у торгівлю власними автомобілями, створюючи при цьому кращі умови для споживачів, стимулюючи інших виробників до аналогічних дій. І навпаки, якщо один з учасників вертикальних узгоджених дій займає монопольне становище на ринку, антиконкурентний ефект таких узгоджених дій стає, як правило, неминучим, і ці узгоджені дії перетворюються на неправомірні.

Найпоширеніші приклади антиконкурентних вертикальних узгоджених дій.

1. Узгоджені дії (угоди) щодо встановлення цін перепродажу. Такі дії мають місце, коли між постачальником певного товару і його розповсюджувачем досягається домовленість щодо рівня ціни, за якою цей товар має продаватися іншим підприємцям, споживачам, тобто особам, які не є учасниками узгоджених дій.

2. Узгоджені дії (угоди) щодо виключного розповсюдження товарів. Ці дії (угоди) мають місце, коли постачальник бере на себе зобов'язання визначити лише одного розповсюджувача свого товару, що призводить до усунення з ринку інших розповсюджувачів, а, отже, до усунення конкуренції на цьому ринку.

Аналогічні наслідки мають узгоджені дії (угоди), які передбачають призначення постачальником одного розповсюджувача на певній території.

3. Узгоджені дії (угоди) щодо вибіркового розповсюдження товарів – дії, коли між постачальником товару і його розповсюджувачами досягаються домовленості щодо продажу постачальником своїх товарів лише тим з них,

які відповідають певним умовам. Наприклад, постійно мати у продажу певний асортимент супутніх товарів; здійснювати і продаж у спеціалізованих магазинах, оформлених відповідним чином, чи з примусовим асортиментом; надавати послуги передпродажної підготовки товару або його гарантійного обслуговування.

4. Узгоджені дії (угоди) щодо ексклюзивної закупівлі товарів – мають місце, коли між постачальником і розповсюджувачем його товарів досягається домовленість щодо закупівлі розповсюджувачем товарів лише в одного постачальника. Антиконтурентний ефект цього виду порушення полягає в обмеженні доступу на ринок товарів інших постачальників.

Зазначені перешкоди виникають, якщо постачальник – монопольне утворення здійснює узгоджені дії з такою кількістю розповсюджувачів його товарів, що інші постачальники не можуть протягом тривалого часу знайти альтернативні способи розповсюдження своїх товарів, у тому числі й створити власну мережу розповсюдження.

5. Франшизні угоди. Ці угоди мають місце, коли між власником знака для товарів і послуг, фірмового найменування тощо і підприємцем, який займається аналогічним видом діяльності, досягається домовленість щодо використання на певних умовах знака для товарів і послуг, фірмового найменування.

Загалом, якщо умови такого використання є обґрунтованими, зокрема передбачають внесення плати за використання відповідного права, здійснення власником контролю за якістю товарів, позначених його знаком для товарів і послуг чи фірмовим найменуванням, то зазначені угоди буде укладено цілком законно.

6. Узгоджені дії (угоди) щодо використання прав інтелектуальної власності. Такі дії мають місце, коли між власником права інтелектуальної власності (патенти, знаки для товарів і послуг, авторські права) та певним підприємцем досягається домовленість щодо передачі підприємцю права на

певну інтелектуальну власність або надання йому дозволу використання цього права.

7. Конгломератні узгоджені дії (угоди). Це узгоджені дії (угоди), що їх здійснюють (уклали) два або більше суб'єктів господарювання, і відповідають таким умовам:

а) суб'єкти господарювання – учасники узгоджених дій не є конкурентами та не перебувають у відносинах продавець–покупець чи постачальник–споживач;

б) таке узгодження дій передбачає обмеження у підприємницькій діяльності хоч би одного з її учасників у його відносинах з третіми особами.

За своєю природою, змістом, основними видами антиконкурентні конгломератні відносини аналогічні до антиконкурентних вертикальних узгоджених дій (угод), за винятком того, що між їх учасниками відсутні відносини продавець–покупець чи постачальник–споживач.

Отже, антиконкурентні узгоджені дії є неправомірними діями. Різниця між ними та правомірними узгодженими діями суб'єктів господарювання полягає в тому, що антиконкурентні узгоджені дії можуть призвести до недопущення, усунення, спотворення чи обмеження конкуренції на ринку.

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» антиконкурентними узгодженими діями, зокрема, визнаються узгоджені дії, які стосуються:

- 1) встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
- 2) обмеження виробництва, ринків товарів, техніко–технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
- 3) розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
- 4) спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, гендерів;
- 5) усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;

6) застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції;

7) укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;

8) істотного обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

Порядок розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Особливості складання та руху документів при здійсненні окремих процесуальних дій досить детально врегульовані в самостійних процесуальних галузях законодавства України – цивільному процесуальному, кримінально–процесуальному, господарському процесуальному законодавстві. Процесуальні норми цих галузей зібрані в окремі кодифіковані нормативні акти – кодекси, тобто врегульовані на законодавчому рівні.

Саме існування такого органу, як Антимонопольний комітет України, є новим для системи державних органів України. Тому і розгляд справ цими органами вимагає додаткового дослідження та удосконалення.

Порядок руху процесуальних документів, при розгляді справ антимонопольними органами, це певний процес, який можна представити в такій послідовності:

1. Надходження заяви;
2. Передача заяви та матеріалів в УДР (управління досліджень і розслідувань);
3. Подання за результатами розгляду заяви;
4. Розпорядження про початок розгляду справи або відмову у розгляді;
5. Вистава у справі службовців УІР за результатами розгляду справи;
6. Рішення про справу.

Підставами для початку розгляду справ антимонопольними органами України, відповідно до ст. 36 Закону України «Про захист економічної конкуренції», є:

- заяви суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій про порушення їх прав внаслідок дій чи бездіяльності, визначених цим Законом як порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

- подання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно–господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

- власна ініціатива органів Антимонопольного комітету України.

Для того, щоб заява була процесуальним підставою для порушення справи, вона має містити певні реквізити, передбачені Правилами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

У Правилах розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції передбачено, що у випадку, якщо заявник відмовився від заяви (а це має бути зроблено письмово, оскільки тягне за собою певні юридичні наслідки), воно залишається без розгляду, однак це не є перешкодою для продовження антимонопольними органами дослідження питань, порушених у справі.

Рішення Антимонопольного комітету України – це один з видів процесуальних документів (таких, наприклад, як подання). Тому і відмова у розгляді справи, на нашу думку, слід оформляти окремим процесуальним документом, наприклад розпорядженням Антимонопольного комітету України, яке може бути оскаржене в установленому законодавством порядку. Це повинен бути офіційний письмовий документ, який складається уповноваженою на те особою.

Для того, щоб встановити наявність складу правопорушення та вивчити всі обставини справи, необхідно зібрати і проаналізувати докази. У Законі України «Про захист економічної конкуренції» більш детально, порівняно з

Правилами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, врегульовано питання збору та дослідження доказів, хоча за загальноприйнятими правилами теорії права повинно бути навпаки: підзаконний нормативний акт повинен деталізувати і розширювати положення закону.

В законодавстві про захист економічної конкуренції не дається визначення речових і письмових доказів, як це зроблено в інших процесуальних галузях законодавства, але можна сказати, що речовими доказами будуть предмети навколишнього світу, що свідчать своїми властивостями про певні обставини, факти, які мають значення для справи. Такими предметами є: товари, упаковка, наклейки, знімки, фонограми, відеокасети, рекламні матеріали в будь-якій формі та інші. Властивостями ж (або певними якостями) цих предметів є зовнішня форма, кольорове розфарбування, назву та інші, які сприймаються органами чуття людини.

Органи Антимонопольного комітету України, які розглядають справу про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, до прийняття рішення по суті можуть проводити слухання справи. Ні в Законі України «Про захист економічної конкуренції», ні в Правилах розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не врегульовано процесуальний порядок проведення слухань справ, відмічається лише, що «Головуючий на слуханні вживає заходів для встановлення фактичних обставин справи». Але які це заходи, там не вказується. Відзначимо, що це специфічна стадія, якої немає, наприклад, у процесі розгляду справ господарськими судами, але вона існує в процедурних порядках деяких державних органів.

Про день, час і місце проведення слухання справи особам, які приймають участь у справі, повідомляють не пізніше, ніж за 5 днів до проведення слухання. Проте не визначено, в якій формі буде здійснюватися таке повідомлення, наприклад, письмово чи усно? Не вказано також, чи є обов'язковою явка сторін на слухання?

Слухання протоколюється, протокол слухання протягом трьох днів підписують головуєчий, члени колегіального органу Комітету, які проводили слухання. У цей же строк особи, які брали участь у слуханні, можуть ознайомитися із змістом протоколу, подати пояснення або зауваження до нього, які додаються до протоколу.

Оперативно-господарський вплив на суб'єктів господарювання за порушення антимонопольного законодавства. Основними обставинами, що враховуються при визначенні розміру штрафів за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства суб'єктами господарювання, є:

- істотність впливу на конкуренцію на конкретному ринку; розмір незаконно отриманого прибутку;
- розмір збитків, заподіяних внаслідок неправомірних дій відповідача; вчинення порушення повторно;
- тривалість здійснення правопорушення;
- поведінка суб'єкта господарювання після виявлення ознак правопорушення;
- фінансове становище відповідача;
- одночасне скоєння декількох порушень антимонопольно-конкурентного законодавства.

Під повторністю розуміється вчинення суб'єктом господарювання порушення після того, як рішенням Антимонопольного комітету України суб'єкт господарювання повинен був призупинити інше порушення або на нього накладався штраф за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Накладення штрафів за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства можливо в таких розмірах:

а) до десяти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф за:

- антиконкурентні узгоджені дії;
- зловживання монополюючим (домінуючим) становищем;
- невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання у неповному обсязі;

б) до п'яти відсотків доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф за:

– здійснення учасниками узгоджених дій – суб'єктами господарювання без отримання в установленому порядку дозволу органів Антимонопольного комітету України антиконкурентних узгоджених дій, що сприяють: вдосконаленню виробництва, придбанню або реалізації товарів; техніко-технологічному, економічному розвитку; розвитку малих або середніх підприємств; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробленню та застосуванню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробництва;

– здійснення обмежувальної та дискримінаційної діяльності у вигляді антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання;

- узгоджені дії малих або середніх підприємств;
- узгоджені дії стосовно постачання та використання товарів;
- узгоджені дії щодо прав інтелектуальної власності, а також узгоджені дії, які можуть бути дозволені;

– недотримання умов безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток, акцій, паїв, що забезпечує досягнення або перевищення 25 чи 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання;

– концентрацію без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України у разі, якщо наявність такого дозволу необхідна;

– невиконання учасниками узгоджених дій концентрації вимог і зобов'язань, якими обумовлене рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію;

в) до одного відсотка доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф за:

– схиляння інших суб'єктів господарювання до вчинення порушень антимонопольно–конкурентного законодавства чи сприяння вчиненню таких порушень;

– неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету, головою його територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

– подання інформації у неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету, головою його територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

г) подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню;

– створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення у проведенні перевірок, огляду, вилученні чи накладанні арешту на майно, предмети, документи або інші носії інформації;

– обмеження у господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся до Антимонопольного комітету України, його територіального відділення із заявою про порушення антимонопольно–конкурентного законодавства.

Рішення про накладення штрафів у розмірі понад 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймаються виключно Антимонопольним комітетом України.

Вчинення господарюючими суб'єктами – юридичними особами та їх об'єднаннями дій, визначених Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення на них Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями штрафів у розмірі до трьох відсотків виручки від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф. У разі якщо обчислення виручки господарюючого суб'єкта неможливе або виручка відсутня, зазначені штрафи накладаються у розмірі до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Нарахування пені за прострочення сплати штрафу, що накладений органами Антимонопольного комітету України за порушення антимонопольно–конкурентного законодавства, може припинитись у разі:

- сплати штрафу;
- прийняття господарським судом ухвали про припинення виконання рішення органів Комітету в частині сплати штрафу;
- відстрочення або розстрочення виконання рішення господарським судом про стягнення штрафу;
- дії мораторію щодо задоволення вимог кредиторів і з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури.

Перш за все слід зазначити, що адміністративну відповідальність відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення несуть посадові особи та інші працівники суб'єктів господарювання, працівники органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно–господарського управління та боротьби за правопорушення у вигляді:

- неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету, головою його територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

- подання інформації у неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету, головою територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

- подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню;

- створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення у проведенні перевірок, оглядів, вилученні чи накладенні арешту на майно, предмети, документи або інші носії інформації.

Адміністративну відповідальність несуть посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно–господарського управління та контролю за правопорушення у вигляді:

- невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання у неповному обсязі;

- неподання інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

- подання інформації у неповному обсязі Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню в установлені органами Антимонопольного комітету, головою його територіального відділення чи нормативно–правовими актами строки;

- подання недостовірної інформації Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню;

– створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення у проведенні перевірок, огляду, вилученні чи накладенні арешту на майно, предмети, документи або інші носії інформації.

Вчинення дій, визначених як недобросовісна конкуренція громадянами–підприємцями, а також вчинення в інтересах третіх осіб зазначених дій громадянами, які не є підприємцями, тягне накладення на них Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями штрафів у розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рішення та розпорядження органів Антимонопольного комітету України, голів його територіальних відділень є обов’язковими для виконання. Особа, на яку накладено штраф за рішенням органу Антимонопольного комітету України, сплачує його у тридцятиденний строк з дня одержання такого рішення. У разі несплати штрафу в строки, передбачені рішенням, та пені, органи Антимонопольного комітету України стягують штраф і пеню в судовому порядку.

Прибуток, одержаний суб’єктом господарювання внаслідок порушення норм антимонопольно–конкурентного законодавства, є незаконним, а тому підлягає стягненню судом або господарським судом у державний бюджет за позовом Антимонопольного комітету України або його територіальних відділень.

Незаконно одержаний прибуток може виникати внаслідок скоєння суб’єктом господарювання правопорушення у вигляді:

- зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку;
- неправомірних угод між суб’єктами господарювання;
- недобросовісної конкуренції.

При цьому необхідно зауважити, що незаконно одержаний прибуток може бути стягнуто до Державного бюджету України також шляхом

добровільної сплати сум, самостійно нарахованих суб'єктом господарювання.

Розмір незаконно отриманого прибутку може бути підрахований таким чином: суми фактично одержаних внаслідок незаконних дій прибутків слід зменшити на суму прибутку, яку одержав би суб'єкт господарювання у разі утримання від правопорушення, а також на суму податків та обов'язкових платежів, котрі були сплачені, та суму повернених коштів.

Особи, яким заподіяно шкоду, мають можливість звернутись до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування. Слід зазначити, що законодавством не передбачено повноваження Антимонопольного комітету України та його органів щодо відшкодування збитків, завданих порушенням антимонопольно-конкурентного законодавства.

У подвійному розмірі завданої шкоди збитки відшкодовуються особою, яка спричинила шкоду, якщо така заподіяна порушеннями антимонопольно-конкурентного законодавства, серед яких порушення у вигляді:

- антиконкурентних узгоджених дій;
- зловживання монополюним (домінуючим) становищем;
- здійснення учасниками узгоджених дій – суб'єктами господарювання без отримання в установленому порядку дозволу органів Антимонопольного комітету України антиконкурентних узгоджених дій, що сприяють удосконаленню виробництва, придбанню або реалізації товарів; техніко-технологічному, економічному розвитку; розвитку малих або середніх підприємств; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробленню та застосуванню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробництва;
- недотримання умов безпосереднього або опосередкованого придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток, акцій, паїв, що забезпечує досягнення або

перевищення 25 чи 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання;

- концентрації без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету в разі якщо наявність такого дозволу необхідна;
- обмеження у господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся до Антимонопольного комітету України, його територіального відділення із заявою про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
- невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими обумовлене рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію.

Якщо встановлено факт дискредитації господарюючого суб'єкта, а також зв'язок між діями порушника та настанням негативних наслідків для суб'єкта господарювання, Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення мають право приймати рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неповних та неточних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням.

Під офіційним спростуванням слід розуміти публічне оголошення щодо невідповідних дійсності неправдивих, неточних або неповних відомостей у засобах масової інформації або іншим чином, передбаченим законодавством.

Виходячи з Цивільного кодексу України офіційне спростування, зокрема, може відбуватися шляхом:

- спростування недостовірної інформації особою, яка її поширила;
- відкликання виданого (прийнятого) документа, у якому міститься недостовірна інформація;
- прийняття відповідного судового рішення за заявою про встановлення факту неправдивості інформації та її спростування.

Важливою вимогою є те, що спростування недостовірної інформації повинно відбуватися у такий же спосіб, у який вона була поширена.

Щодо спростування недостовірної інформації законодавством встановлена спеціальна позовна давність, яка обчислюється від дня поміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про вказані відомості.

Справи про недобросовісну конкуренцію розглядаються Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями.

Порядок розгляду Антимонопольним комітетом та його територіальними відділеннями справ про недобросовісну конкуренцію передбачений законами України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та іншими актами законодавства України.

Відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» і Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України затверджено Положення про Постійно діючу адміністративну колегію Антимонопольного комітету України від 2 березня 1995 р. Колегії підвідомчі справи про порушення законодавства про припинення недобросовісної конкуренції, за винятком тих, які підвідомчі Антимонопольному комітету. Крім того, Колегія переглядає у порядку нагляду за поданнями державних уповноважених, протестами прокурора Автономної Республіки Крим, прокурорів областей, міст Києва і Севастополя та їх заступників рішення голів територіальних відділень.

Вилучення товарів, у тому числі з обігу, можливо лише за умови, якщо вказані товари є предметом правопорушення у вигляді недобросовісної конкуренції.

Оскільки нелегітимне використання товару призводить до неотримання фактичним виробником очікуваного прибутку, таке вилучення відбувається не тільки у виробників, а й у розповсюджувачів нелегітимного товару.

Вилучення передбачає примусові безоплатні дії щодо всього або частки майна, яке є предметом правопорушення у вигляді недобросовісної конкуренції. При цьому вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням можливо лише у разі відсутності засобів усунення наслідків правопорушення іншим шляхом.

У разі порушення антимонопольно–конкурентного законодавства порушники повинні відшкодувати завдані збитки. Останнім може бути відшкодовано за позовами зацікавлених осіб у порядку, визначеному господарським законодавством України.

Особи, права яких порушені діями, що є недобросовісною конкуренцією, можуть протягом шести місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав.

За результатами розгляду справи про припинення недобросовісної конкуренції в разі доведення вчинення порушення, залежно від обставин, приймається одне (постанова або розпорядження) або два рішення (постанова і розпорядження).

У тих випадках, коли зацікавлені юридичні особи не згодні з винесеним рішенням, вони мають право у тридцятиденний строк з дня одержання його копії звернутися до суду або господарського суду для визнання вказаних рішень цілком або частково недійсними.

Запитання для самоконтролю:

1. Законодавство про захист економічної конкуренції.
2. Монопольне (домінуюче) становище на ринку.
3. Зловживання монопольним становищем на ринку.

4. Сутність антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання.
5. Конкуренція та її елементи.
6. Порухення законодавства про захист економічної конкуренції.
7. Порядок руху процесуальних документів при розгляді справ антимонопольними органами.
8. Оперативно–господарський вплив на суб'єктів господарювання за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
9. Функції та завдання Антимонопольного комітету України.
10. Відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Список рекомендованих джерел:

1. Беяневич О.А. Господарське договірне право України (Теоретичний аспект): Монографія. / Беяневич О.А. – Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
2. Господарське право: Практикум / [за ред. В.С. Щербини]. – К.: Юрінком Інтер. – 2003. – 416с.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19-20, 21-22. – Ст. 144.
4. Науково–практичний коментар Господарського кодексу України: 2–ге вид., переробл. і допов. / [О.А. Беяневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін.]. За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
5. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України / [Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.]. За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
6. Положення про Постійно діючу адміністративну колегію Антимонопольного комітету України «Про затвердження тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України затверджено» від 19.04.1994. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 10. – Ст. 63.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 15. – Ст. 204.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – Ст. 535.
10. Удалов Т.Г. Конкурентне право: Навч. посіб. / Удалов Т.Г. – К.: Школа, 2004. – 496 с.